

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 9. septembra 1985 - Leto XXXVII. - Štev. 16/17. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Bomo tokrat imeli vročo jesen?

Vročine sicer še ni konec, toda delavci se že vračajo v tovarne, spet se odpirajo trgovine, obnavlja se tudi politična in parlamentarna dejavnost.

Novosti je nič koliko. Na vsedravnih ravni ostaja Craxi na krmilu petstrankarske vlade, ki se mora soočiti z dramatičnimi problemi druginje in državnega deficita, saj bo ta konec leta dosegel 120 tisoč milijard lir. Sedaj mora vlada pripraviti finančni zakon in proračun za prihodnje leto, pa se sprašuje, kje vzeti, da bi računi «štimali». Govori se, da bodo spet jemali tam, kjer so pač navajeni: pri navadnih ljudeh in njihovih socialnih pravicah, kot zdravstvo in socialno skrbstvo. Bolj natiho se govori o višjih javnih tarifah in posrednih davkih. Obljube za referendum so že pozabljene, saj računajo vladajoči na pozabljivost italijanskega ljudstva ob prijetnem hladu Alp in Apeninov ter pod močnim soncem na vseh obalah polotoka.

Zvoniti po toči je prepozno, to ve vsak. Zato tudi nima smisla očitati ljudem, če so nasledli lažni propagandi.

Stojan Spetič

Problemi so še vedno tu in rešiti jih bo treba, pa čeprav drugače. Delavci vedo, da je vprašanje druginjske doklade še vedno na stežaj odprto. O njem se na veliko razpravlja v sindikalnem gibanju in upati je, da bodo realne koristi prevladale nad demagogijo posameznih sindikalistov, ki delujejo prej kot prenosni jermeni političnih smernic, ne pa kot predstavniki interesov delovnih ljudi.

Craxiju je uspelo ohraniti trdnost petstrankarske koalicije, vendar je za to, da lahko ostane v Palači Chigi in postavlja rekord v trajanju, plačal tudi visoko najemnino. De Miti je moral na pladnju ponuditi čimveč občinskih uprav v velikih italijanskih mestih, kjer je desetletje vladala levica. Marsikdaj je moral to storiti proti volji resničnih socialistov iz teh krajev, pa jih je prisilil k molku ali k izstopu iz stranke.

Kakor levi center izpred dvajsetih let, tudi tokrat sredinske koalicije petih

strank vladajo od Rima do zadnje male občinske uprave. Povsod se krepi nadoblast ohole KD, ki si je (s Craxijevo pomočjo) opomogla iz krize, za katero so mnogi mislili, da je brez povratka. Najbrž se tudi sami socialisti ne zavedajo, da bo prišel trenutek, ko bo De Mita izrekel znani Shakespearov: «Hlapec je odpravil, naj gre!»

KPI se pripravlja na kongres, ki bo prihodnjo pomlad. Komunisti diskutiramo tako, kot nam je prirojeno: odk-

(Nadaljuje na zadnji strani)

Nezaslišano, župan Richetti

Za župana Richettija v Trstu je «huda provokacija», če odbor za mir, v katerem sodelujejo organizacije od sv. Jakoba, priredi razstavo o tragičnem bombardiranju mesta pre 41 leti in opremi slike ter pričevanja z dvojezičnimi podnapisi, razstavo pa najavi z dvojezičnimi plakati. Tako je odpovedal občinski dvorano v palači Costanzi.

Zdi se nam, da živimo v Južni Afriki in ne v Trstu, ki se tako rad postavlja s svojo omiko.

«Provokacija», torej. Zakaj? Očitno postaja, kam vodi demokršćanska linija glede pravic slovenske manjšine. Richetti je še pred par meseci odpotoval v Rim, na sejo senatne komisije, da bi obrazložil gledanja tržaške občinske uprave glede zakonskih osnutkov o zaščiti naše skupnosti. Tudi tam je jasno povedal, da ne sprejema dvojezičnosti v tržaškem mestnem jedru in da nam pravice priznava samo na podeželju, pa še to v zelo omejeni obliki, skladno s teorijo o «stopnji strpnosti» večine.

To svoje stališče je Richetti uresničil v praksi ob prvi priložnosti, z odpovedjo palače Costanzi, da bi tako dokazal svojim somišljenikom, kako zna biti dosleden.

V teh dneh smo imeli priložnost prebrati strogo analizo odnosa KD do slovenske manjšine, ki jo je napisal predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze tov. Boris Race. Nobenega dvoma ni, da je Richetti s svojim zadržanjem tej analizi pritiskal še svoj pritrdilni pečat.

(PS: Čemu SSK še naprej sodeluje v tržaškem občinskem in pokrajinskem odboru? Kje je tisti «ponos», ki si ga je napisala v volilno geslo?)

...

RUDI VREMEC

Cesta je terjala te dni nov krvav davek od naše skupnosti. V prometni nesreči so izgubili življenje štirje Slovenci z Opčin, med njimi tudi tovariš Rudi Vremec, predvojni komunist, ki je deloval v Tomažičenem krogu, partizan in po vojni zaveden slovenski kulturni delavec.

Nikakor ne moremo verjeti, da na naših manifestacijah ne bomo videli njegovega resnega obraza, na katerem se je od časa do časa poigraval hudomušni nasmeh. Smrtna kosa je neizprosna, kakor usoda, ki nam ga je iztrgala, ko še ni razdal vse svojih ustvarjalnih in moralnih energij, s katerimi ni štedil.

Rudiju Vremcu naj bo lahka domača zemlja, ki jo je tako ljubil. Mi ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Ured.

S festivala komunističnega tiska na Opčinah

Razvoj Opčin: homogeno naselje ali brezlično predmestje?

S kakšnim namenom občina podpira tu rast naselja, ki ima vse značilnosti obmestne četrti, kjer ljudje, ki v velikih mestih preživijo praktično ves čas, le prespijo? To je osnovno vprašanje, ki je izšlo iz razprave, ki jo je openska sekcija KPI organizirala v okviru festivala tiska prejšnji teden. Vprašanje je zelo pereče, kot smo lahko videli iz serije dia pozitiv in slišali od neposredno zainteresiranega prebivalstva ter strokovnjakov, ki so na razpravi sodelovali.

Po vseh zakonih psihosomatike je seveda občinski odbornik pred srečanjem zbolel, tako da se ga ni mogel udeležiti in so vprašanja kot vedno ostala brez odgovora. Pravim kot vedno, ker kot je povedal tovariš Rudi Wilhelm, član vzhodnokraške konzulte, so vsi stiki le te z občino glede urbanističnih vprašanj enosmerni: odgovorov ni. S tem se je strinjaj tudi član konzulte, ki sicer zastopa KD, na kar si je občinstvo utemeljeno postavilo vprašanje za kaj smo sploh konzulte volili, oziroma, zakaj njeni člani, pripadniki strank, ki so v občinskem svetu, proti temu stanju ne nastopajo.

Glede stanja urbanistične ureditve Opčin so se namreč vsi strinjali, od prof. Roberta Coste, docenta na tržaški univerzi in občinskega svetovalca KPI, do arh. Igorja Jogana, docenta na beneški univerzi in tudi do arh. Giulia Varin-a, ki je član PLI. Stanovanjske hiše, tako «vile» kot bloki, rastejo okrog Opčin kot gobe po dežju, in tem so tudi podobne, ko je treba do njih priti, saj so ceste ne razlikujejo dosti od gozdnih poti. Ceste, ob katerih so zgradili doslej stanovanj za nad 3.000 oseb, po načrtu pa naj bi se to število dvignilo na 5.000 v samem delu med ulico Carsia in Proseško ulico, nimajo kanalizacije, ne razsvetljave, da ne govorimo o kakih pločnikih ali prostorih za parkiranje, vijejo se okrog prej obstoječih hiš in štirijo in ožijo glede na zgradbe, nekatere so deloma prave poljske poti med kraškimi zidki, druge spet nimajo izhoda.

Arhitekt Jogan je postavil vprašanje ali je sploh potrebno, da se gradi novo mestece za potrebe mesta, kot je Trst, kjer prebivalstvo upada in mestno jedro se prazni. Sanacija starih poslopij je sicer zahtevno in drago delo, vendar današnja politika ima druge in hujše posledice, med katerimi razvrednotenje mesta, nepotrebna uporaba prostora, ki ga je pri nas itak malo, poleg tega pomeni gradnja stanovanj tako daleč od mesta, v katerem ljudje delajo, kjer so

Tatjana Čuk

jim na razpolago tudi vse druge usluge, od trgovin do zabave, od zdravstvene oskrbe do uradov, povečanje stroškov za prevoz in potrata časa, posebno če to naselje raste kot v tem primeru brez vsake infrastrukture.

Arhitek Varin je podčrtal, da je svojčas že nasprotoval tej politiki, ki ni obravnavala vprašanja rasti Opčin celovito. Želja, da se naselijo izven mesta, je prisotna v vse večjem številu prebivalstva, saj mesta ne odgovarjajo več osnovnim človekovim potrebam. Toda tako ekstenziven načrt, poleg tega da trati s prostorom, pomeni tudi veliko zvišanje stroškov za infrastrukture, problem se potem reši tako, da se jih enostavno ne naredi.

Prof. Costa je nato spregovoril o urbanističnem načrtu, ki je le okvirno navodilo, katerega uresničevanje je povsem odvisno od uprave. Posegi, ki so bili

storjeni na Opčinah, so v marsičem v nasprotju z zakonodajo: ceste brez razsvetljave, brez kanalizacije so vir velike nevarnosti za stanovalce, tako iz higijenskih razlogov kot zaradi prometa, in to so stvari zaradi katerih se vsak občan lahko obrne na višje oblasti, da prisili občino, da ukrepa. Od vseh izdanih dovoljenj je tržaška občina prejela s tega področja visoke vsote, ki so po zakonu namenjeni urbanizaciji.

Glede vprašanja ljudskih gradenj se vsi strokovnjaki strinjajo, da so na Opčinah nonsenz. Ta ustanova ima kot cilj, da gradi z manjšimi stroški, toda gradnja na ne še urbaniziranih področjih pomeni zvišanje stroškov, ravno tako pomeni velik strošek stanovati tako daleč od delovnega mesta.

Iz razprave, ki se je glede na zanimivost tematike in prisotnost velikega števila zainteresiranih, zavlekla do pozne ure, so prišli na dan še številni drugi problemi. Ali bo občina končno našla kakega zdravega odbornika, ki bo sposoben na vse to odgovoriti?

Izreden uspeh Tržaškega partizanskega pevskega zbora na vsedržavnem festivalu Unità v Ferrari

Foto S. Krizmančič

V nedeljo ja TPPZ nastopil na festivalu komunističnega tiska v Ferrari, kjer je, po besedah samega vodje Oskarja Kjudra, žel med publiko uspeh, kakršnega v svoji dolgi karieri ne pomni.

Zbor je nastopal z enim izmed petih programov, ki jih ima pripravljenih in sicer serijo 21 pesmi v kar 10-ih jezikih, med katerimi je seveda največ slovenskih in italijanskih, po ena pa iz vsake od evropskih držav, ki so se udeležile protifašističnega odpora. Pri recitalu, v katerem je nastopil naš priznani igravec Stane Raztresen za slovenski del, je prvič sodeloval znani italijanski igravec Roberto Pagotto, ki je podal poezije svetovnih pesnikov. Kot solisti so nastopili Eva Marino, Igor Pavletič in Rudi Mikež. Dinamično in temperamentno kot vedno je zbor vodil Oskar Kjuder.

Kot smo v začetku omenili je nastop izredno navdušil številno publiko, bodisi zaradi uvodnih besed, v katerih je Igor Pavletič kratko orisal zgodovino NOB v naših krajih, kot tudi zaradi spretnega in harmoničnega prepleta pesmi in recitala. Zbor je na festivalu prejel nešteto vabil za nastope v najrazličnejših mestih Italije.

3. Tabor narodnosti v Žabnicah

V nedeljo 1. septembra se je v Žabnicah zaključil 3. Tabor narodnosti. To tridnevno mladinsko srečanje je letos potekalo, v organizaciji ZKMI, MO SKGZ ter mladinskih sekcij pri SSo in SSk, v Žabnicah v Kanalski dolini. Kot znano je Tabor zamišljen predvsem kot prilika za srečanje mladih, ki so vključeni v mladinske manjšinske organiza-

Walter Škerk

V soboto zjutraj pa smo se v Čedadu srečali s predstavnikom SLORI-ja Riccardom Rutarjem ter z županoma občin Dreka in Grmek, Mauriziom Namorjem in Fabiom Boninijem. Rutar nam je podal zgodovinski razvoj Slovencev v Be-

slovenskega šolstva in drugih oblik psihološkega nasilja, tudi, in predvsem, v namerno slabi gospodarski politiki. Namor in Bonini sta nas nato seznanila s težavami, ki jih srečujeta kot javna upravitelja pri svojem delovanju. Kot Rutar so tudi oni izrazili zaskrbljenost nad gospodarsko zaostalostjo Benečije, zaradi katere morajo mladi v svet s trebuhom za kruhom. Rešitev za to socialno katastrofo vidita v ustanavljanju podjetij in industrijskih obratov z manjšinskimi ali mešanimi kapitali. Popoldne smo se v Ravencah v Reziji srečali z Renatom Quaglio, ki nam je podal kratek oris kulturno zgodovinskih značilnosti ter socialnih in gospodarskih razmer v Reziji.

V nedeljo je bila na programu debata o trenutnem stanju slovenske manjšine v Italiji. Za ZKMI je Dunja Sosič prebrala poročilo o problematiki sožitja v povojnem obdobju. V poročilu je ZKMI predvsem poudarila pozitivno vlogo, ki sta jo v procesu sožitja odigrala delavsko gibanje in odprta meja. Andrej Berdon je za SSk podal pravni razvoj prizadevanj za zaščitni zakon. Za SSO sta Robi Cotič in Marco De Luisa na kratko orisala stanje v kulturi in šolstvu. V imenu SKGZ pa je Rado Race analiziral politične razmere, s posebnim oziranjem na razne raznarodovalne oblike pritiska. Poročilom je sledila živahna debata, ki je kaj kmalu zadobila tudi polemične tone.

Po debati smo sprejeli dve resoluciji. V prvi smo izrazili našo zahtevo po čimprejšnji odobritvi za nas sprejemljivega zaščitnega zakona, v drugi pa smo izrazili našo zaskrbljenost zaradi ofenzive na dvojezično šolo, ki jo na Koroškem vodijo nazadnjaške sile.

O Slovenski narodnostni skupnosti

«Udeleženci III. Tabora narodnosti v Žabnicah izražamo svojo podporo slovenski narodnostni skupnosti v Italiji v njenih prizadevanjih za doseg globalnega zaščitnega zakona. Menimo, da je nujna čimprejšnja odobritev ustreznega zakona, ki bi zaščitil celotno manjšino v vseh 35 občinah, kjer Slovenci živijo. Pri tem opozarjamo, da je to moralna dolžnost za državo, ki sloni na načelih demokracije in ki jo obvezujejo ustavna določila ter mednarodne pogodbe».

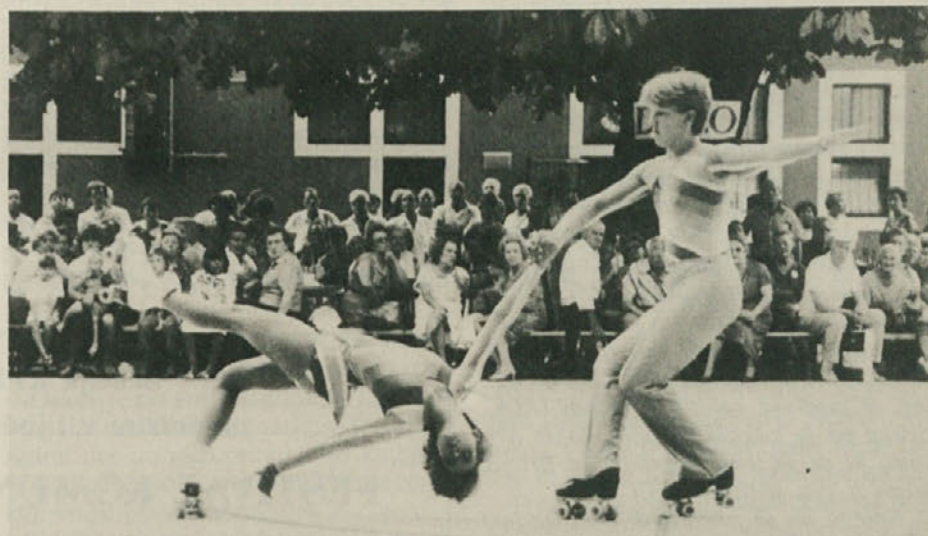
O problemu šolstva na Koroškem

«Udeleženci III. Tabora narodnosti v Žabnicah v Kanalski dolini odklanjamo in obsojamo težnje koroške deželne vlade pri ločevanju šolskih otrok po narodnosti v obstoječem zgodovinskem in političnem ozadju. Vzgojanje mladine v neenakost je izraz ofenzive asimilacije v duhu nekulture in barbarstva, ki se le zunanje ne pa idejno razlikuje od nacističnega jarma in zasledovanja ljudi zaradi njihovega bitja. To ločevanje otrok v šoli, svojevrsten asimilacijski akt, bi pomenilo dejanje obsodbe Slovencev na kulturno smrt «endlösung» (konča rešitev), za nemško govoreče državljanke pa je kultura omejitev sredstev za politično manipulacijo in ne svobodo».

cije v Italiji, Madžarski in Jugoslaviji ter s člani ZSMS, tako na republiški ravni kot na ravni raznih obmejnih občinskih organizacij, z namenom, da bi si ob tej priliki izmenjali izkušnje in poglobili razna vprašanja, ki zadevajo mladinsko problematiko in delovanje mladinskih organizacij. Dejstvo, da se je Tabor odvijal v Kanalski dolini jasno kaže na voljo organizatorjev, da bi na srečanju obravnavali in spoznavali problematiko Slovencev, ki živijo v videmski pokrajini.

Program Tabora je predvideval vrsto srečanj in predavanj. Prvo je bilo v petek popoldne v domu Mangart v Žabnicah. Pozdravni govor je imel predsednik Slovenskega kluba Niko Ehrlich, ki je orisal nastanek in vlogo, Slovenskega kluba v Kanalski dolini. Zatem je predstavnik SLORI, Salvatore Venosi, predaval o zgodovini Slovencev v Kanalski dolini in o današnjih razmerah, predvsem na področjih šolstva in kulture. Rudi Bartolatht, član Slovenskega kluba, nam je pa orisal socialno politični položaj v dolini. V svojem posegu je še posebej omenil probleme odkupljene vojašnice v ukvah, iz katere se orožniki še niso izselili, in na dejstvo, da dom Mangart še ne opravlja tiste povezovalne vloge, zaradi katere je bil zgrajen.

nečiji. Zaskrbljen je zaradi demografskega padca, ki že fizično ogroža obstoj manjšine v Benečiji. Demografski padec je po Rutarjevem mnenju posledica vladne raznarodovalne politike, katera se je v teh krajih izražala, poleg prepovedi

Na festivalu na Opčinah je nastopila tudi skupina kotalkarjev Poleta. Slika nadomešča naše iskrene čestitke.

Uspeh praznika je tudi sicer poplačal tovariše za vložen trud.

Počitniške beležke in razmišljanja

V drugi polovici julija smo bili, družina in jaz, napol počitniško navdihnjeni, čeprav sva z ženo redno zahajala v službo. V vročih popoldnevih in večerih smo zahajali v sesljanski zaliv, na pokrajinski festival našega tiska, za katerega sem še vedno prepričan, da ostaja največja poletna kulturno politična prireditev na Tržaškem, kjer enakovredno prihajata do izraza prisotnost in kulturna ustvarjalnost obeh tuživečih narodnosti.

Sesljanski zaliv je genijalna pogruntavščina naših nabrežinskih tovarišev, ki je kaj kmalu zadobila pokrajinsko organizacijsko obeležje. K toplemu morju, na kozarec hladnega vina in krožnik ocvrtih rib so se tri tedne stekali mladi in stari, tudi taki, ki niso nikoli vedeli za komuniste. Kot naprimer nemški in britanski turisti. Posebno Nemci, ki tako previdno obračajo med prsti svoje marke, so spoznali, da je pri nas ceneje kot v hotelski restavraciji. In prijetneje tudi.

Po mojem je višek bil večer z ameriškim črnopolitim trobentačem Jimmyjem Owensom in njegovo jazz-skupino. Enkratno doživetje jazza pred tisočglatvo množico mladih ljudi, ob kristalno čistih, zdaj zamolklih, zdaj hreščeče glasnih zvokih Owensove trobente in baterijske spremljave.

Hvaležen sem bil potomcu afriških sužnjev, ki so jih v verigah pripeljali na ameriški kontinent, da bi ga s potom in krvjo spremenili v najbogatejšo deželo na svetu, da je nastopil na našem odru in ga naše rdeče zastave niso splašile, kot običajno plašijo ljudi z onkraj oceana.

Neki časnikarski kolega, urednik športne rubrike, mi je pripovedoval, kako je na naš praznik v sesljanskem zalivu pripeljal ameriška dekleta, članice košarkarske reprezentance, ki se je nekaj dni mudila v Trstu.

Povedal jim je, da jih pelje na prireditev, kakršnih nimajo v ZDA. Bile so radovedne, toda radovednost se je kaj kmalu spremenila v pravo paniko, ko jim je po poti razložil, da so namenjeni na praznik komunistične partije.

Kot splašena piščeta so se ameriška dekleta stiskala k starejšemu kolegu, ko so hodila po drevoredu ob obali seljanskega zaliva, nad katerim so vihrale rdeče zastave s srpom in kladivom. Ena ga je vprašala, ali naj sleče majčko, na kateri je pisalo z velikimi črkami USA, druga pa je kukala za policijskim avtom, ki se je leno pomikal na drugo stran zaliva, k restavraciji.

Kolega jih je pospremil h kioskom, naročili so domala vsega. Mlade športnice so bile pošteno lačne, saj so pospravile lep kup ribjih jedi, slaščic in sladoledov, da o dobrem briškem vinu ne go-

Stojan Spetič

vorimo. Ob mizah se je razpletel zanimiv pogovor. Ameriška dekleta so se znebila nesmiselnega strahu pred komunisti, ki jim ga vcepljajo že v šolah, zato pa so bila radovedna za vse, kar jih je obkrožalo.

Najprej so ugotovila, da so tudi med komunisti ljudje, ki prihajajo iz Amerike, kot naša tovarišica iz Milj, hči tržaškega izseljenca in ameriške matere. Pripadla je in se razgovorila, odgovarjala je tudi na naivna vprašanja.

Zanimalo jih je, čemu je hrana na festivalu tako okusna in kljub temu zelo poceni (vsaj za njihove razmere). Povedali so jim, da komunisti prirejajo svoje praznike, ker z izkupčkom finansirajo partijo in njen tisk. Delajo pa povsem prostovoljno in brezplačno, celo svoj dopust žrtvujejo in ga preživljajo za stojnicami, v kuhinjah in pri žaru, za odrom in povsod, kjer je treba poprijeti za delo. Zato je hrana poceni, njen okus pa je odvisen od spretnosti tovarišev v kuhinji.

Mlado ameriško dekle je prikimalo in dodalo, bolj zase kot za ostale: «Torej ne bo držalo, da jih plačujejo Rusi, kajne?»

Dekletom je pri nas ugajala, pa jih je moral spremljevalec loviti zvečer, ko so se zavrtela na plesišču.

Ko so odhajala, so izrazila željo, da bi prišla tudi prihodnje leto in se, če bo priložnost, srečala s sovjetskimi športnicami.

Zadnji dan pred dopustom se je na festival prismejala Jelka, naša senatorka. Stisk roke in kratek pogovor, saj so jo z vseh strani oblegali ljudje. Vsak se rad pogovarja z njo in ji pojasnjuje svoje probleme ali poglede. Tako ji minevajo ure. Na hitro smo si izmenjali zadnje informacije o avdicijah v senatu. Minister Vizzini napoveduje za jesen, morda že za september, svoj zakonski osnutek za zaščito Slovencev. Zato je KD pritislila in organizirala svoje, sicer ne najbolj briljantne predstavnike in organizacije. Vizzini obljublja, da se bo pred objavo zakona še enkrat srečal z enotno slovensko delegacijo. Pripravljeni moramo bi-

ti, saj nas je zadnjič sklical v pičlih 24 urah...

* * *

Nekaj dni pri morju. Poreč je dvojezičen do zadnjega kotička, povsod govorijo hrvaško in nemško. O italijanski manjšini ni ne duha ne sluha.

Otrokom letos ni bilo prijetno pri morju, pa smo se odpravili v gornjo Savinjsko dolino, na kmečki turizem in planine. S seboj sem vzel nekaj čtiva, brat pa mi je z ironičnim nasmehom podaril «Našo ženo». Poleg zanimivega članka o kmečko-turistični kuhinji (pravem atentatu na linijo) je tudi skrupuana reportaža o zamejskih Slovencih, ki jo je napisala neka Velkovrhovka. Slednjo je pripeljal v Doberdob znani slovenski novinar Pogačnik. Članek je bil posvečen prvoborki za slovenske pravice, Mariji Ferletič, ki jo «Naša žena» proglašajo za prosvetno-šolsko odbornico doberdobske občinske uprave, kar nikoli ni bila in, upam, tudi ne bo. Seveda, lepše se je predstaviti v pristno slovenskem okolju Doberdoba, kot pa v koaliciji z goriškimi demokristjani... Iz «Naše žene» izvemo, da je praktično zaman vse naše napenjanje. Ferletičeva sproti rešuje vse naše probleme, na lastno pest uvaža dvojezičnost. Čemu nam je sploh potreben zaščitni zakon?

Za vse netočnosti in oslarije v članku res ne moremo kriviti Marije Ferletič, čeprav ni izključeno, da je imela ljubljanska novinarka težave, ko je morala izluščiti osnovne misli iz njene običajne besedne plohe. Vsega je pač krivo to, da so še v Ljubljani časnikarji, ki za poldrugo uro pridejo v naše kraje in... odkrijejo Ameriko. Tudi Krištof Kolumb je odkril Ameriko in mislil, da je nekje v Indiji. Kaj bi torej zamerili urednici «Naše žene», če je pri Doberdodu streljala kozle, kot je oni o «Doberdodu, ki je slovenskih fantov grob», pa je ta grob videla v marmornato stopničastem hribu v Redipugli in se ji je zdelo, da so bili Italijani zelo prijazni, da so našim padlim fantom v avstrijskih uniformah postavili tako lepo grobnico.

Ne, draga gospodična, tega niso storili. V stopnišču so pokopani italijanski vojaki iz prve svetovne vojne, slovenske

Sekcija KPI J. Verginella
organizira v Ljudskem domu v Križu

FESTIVAL KOMUNISTIČNEGA TISKA

V dneh 20., 21., 22. september

VABLJENI!

fante pa iščite v kaki zapuščeni dolinici, na skromnih avstrijskih pokopališčih. In povejte bralkam «Naše žene», kako je tržaška občina pred časom spremeni-la bakrene in bronaste tablice na grobovih, pa so Janezi, Ivani in Hansi postali vsi Giovanni, Franci in Ferenci - Francesco, Dragoti pa Carloti...

* * *

V savinjske hribe je tiste dni prispela tudi okrožnica, ki povsod uvaja dvojno turistično ceno: za devizne tujce in domače goste. Na tiho sem si mislil, da je to najnovejši udarec Kmeclovim teorijam o enotnem slovenskem prostoru in enovitosti našega naroda na obeh straneh meje. Vendar bo veljalo, kar je pribil očanac v senci košatega drevesa blizu Šmihelja. Pozdravil me je in ogovoril z «gospod». Odrnil sem, da v naših krajih pravimo «gospod» samo župniku, on pa meni nazaj: «Za nas ste gospodje vsi, ki prinašate devize!»

K sreči niso bili vsi istega mnenja. Našli smo tudi gostoljubje pri ljudeh, ki menijo, da ni razlik med Slovenci, če se zbirajo pod goro kralja Matjaža.

V dneh, ko se je Trst paril v avgustovski vročini, sva s prijateljico kramljala na travi, v senci, medtem ko so se naši otroci podili s kolesi okoli kmetije. Pogovor je nanese na razmere pri nas in naše šolnike. Prizadeto je pripovedovala o pisatelju, ki ga je v liceju tako občudovala, pa jo je presunilo, ko je nekaj mesecev po maturi ugotovila, da je sploh ne pozna več.

V vasi so imeli ovčarski praznik. Pekli so koštruna, plezali po mlaju in organizirali tekmovanje med domačimi fanti: s samokolnico so vozili nekakšen slalom, v samokolnici pa je sedelo dekle. Smeha in zabave je bilo za vse.

V ljubljanskem «Delu» sem zasledil vest, da so nabrežinski socialisti sklenili začeti pogajanja z demokristjani. Molče se vprašujem, kaj dela Igor Tuta, ki so ga v volilni kampanji prikazovali kot rešitelja nabrežinske občine.

* * *

Povratak domov. Zadnje dni avgusta se je v tržaškem dijaškem domu zbrala čudna družba. Združenje «Italija-ZSSR» prireja vsakoletni seminar ruščine za dijake in srečanje profesorjev. Iz Moskve so prišle vseučiliške docentke Maša, Irina in Lidija. Irina je celo član akademije znanosti, z Mašo pa imava skupna prijateljstva. Nek večer se zberemo pri Subanu na večerji. Poleg ruskih profesorice sta prišla tudi dekana dveh fakultet tržaške univerze. Z enim se dalj časa pogovarjam. Povedal sem mu, kolikšno zanimanje smo tržaški Slovenci vzbudili pri ruskih profesorih. Sicer pa sta De Courtenay in Sreznjevski dokazala, da so naši kraji zanimivi za jezikoslovce.

Profesor, ki je po rodu Tržačan, mi je povedal zanimivo ozadje dejavnosti ko-

misije za jezikovne skupnosti, ki je pred nekaj leti bila ustanovljena pri deželni vladi Furlanije - Julijske krajine. V komisiji je izbruhnil spor o tem, ali so prebivalci Benečije in Rezijske Slovenci, ali ne. Sam je dokazal, z znanstveno neoporečnostjo, da v teh krajih živijo Slovenci in da so trditve o nekakšnih praslavenskih skupnostih iz trte izvite. Tedaj pa ga je deželni odbornik za kulturo Alfeo Mizzau nadrl, naj se ne vmešava v politične zadeve.

No, prav te dni sem bral v publikaciji «Sledovi Drage», kako navdušeno so sprejemali Mizzaua naši slovenski katoliški izobraženci. Je mogoče, da niso vedeli za njegovo dosledno nenaklonjenost

beneškim, rezijskim in kanalskim Slovencem? Najbrž jih je očaral s svojim protikomunizmom, da se na ostale plati njegove dejavnosti niso ozirali.

Ker smo že pri «Dragi», še nekaj misli. Berem publikacijo o dvajsetih letih tega srečanja katoliških izobražencev in že spet ugotavljam, sam zase, da predstavlja zamujeno priložnost. Pokojni profesor Jože Peterlin jo je hotel odpreti matični Sloveniji in domači levici, njegovi nasledniki pa jo zapirajo in obdajajo z visokimi pregradami prezira in nekomunikativnosti.

Sam sem doživel lekcijo, za katero sem hvaležen prav vsem organizatorjem «Drage». Nekajkrat sem sodeloval v raz-

60 let Oskarja Kjudra

Tako, torej. Oskar je, meni nič, tebi nič, zakoračil preko 60-letnice, naravnost v... starost. Pravzaprav mi ni povsem jasno, če je to res, saj se Oskar Kjuder zdi vse bolj mladosten, čil in živlensko poln energij. Recimo torej, da je prve dni avgusta slavil «koledarsko šestdesetletnico», pa bo vse prav.

Oskar Kjuder je Lonjerc, do dna svoje duše. Z enako vnemo obvladuje skrivnosti violine, harmonike in traktorja, obrezovanja trt in sadnega drevja ter kompozicije in filharmoničnega dirigenja. Je vsem znan duhovni oče in dirigent tržaškega partizanskega zbora, za katerega je v dolgih letih prepotil že par tisoč srajc in prav tako žel tisoče navdušenih aplavzov.

Oskar Kjuder, doma iz delavsko-kmečke družine, se je doma navezal na glasbo. Ko so ga fašisti odpeljali v posebne bataljone, v Abruce, je pod pazduho nosil violino. Vsaj tako pravijo, ali pa je legenda? Sam najbolje ve. Od tod ga je pot vodila preko morja, v plamene narodno osvobodilne vojne v Jugoslaviji. Komaj dorasel kuirirček je na Drvarju doživel nemški desant. Hudo bolan, sestradan, se je zdravil v Južni Italiji, kjer so ga vtaknili v pevski zbor «Srečko Kosovel». Z njim so nesli po svetu partizansko pesem, kateri je ostal zvest do današnjih dni.

Se spominjate prvega slovenskega filma, Klopčičevega «Na svoji zemlji?». V njem je tudi prizor, kako partizanska četa vkoraka v osvobodeno vas. Na čelu kolone je suh mladenič s harmoniko, ki jo krepko nateguje in igra «Hej brigade». To je Oskar Kjuder.

Oskar je po vojni študiral v Ljubljani, delal na Glasbeni matici v Trstu, dirigiral naš domači orkester (o katerem še sanja in naroča zanj doraščajoče otroke), vodil pevske zборе.

Sredi šestdesetih let, ko je v Italiji spet dvigal glavo fašizem, si je Oskar omissil ustanovitev zbora bivših borcev. Nastal je TPPZ. Prvi nastop je imel v Bazovi-

ci, na mednarodnem partizanskem prazniku.

Nepozabna bo tista noč, po prazniku, ko smo z Oskarjem in harmoniko obšli vse kraške vasi, skoraj do svita. Tedaj je v topli poletni noči priredil edinstven koncert lastni vasi. Na trgu se je razkoračil, vzel v roke violino in zaigral, kot če bi stal sredi največjega odra. Prebujeni in razmršeni so se ljudje pokazali na oknih, zmajevali z glavami, se naslonili in prisluhnil melodijski, ki jo je navdihovala ljubezen.

Tak je, pač, Oskar Kjuder. Pošten, odkrit, naiven, pa tudi trmast in svojeglav. Predvsem pa borbena in predana naša stvar, v katero trdno verjame in za katero bi bil dal življenje, brez premisleka.

Hvala ti, Oskar, pa nasvidenje na prihodnjem koncertu. Ko ti bomo, na koncu, ploskali, vedi, da ploskamo tudi tvojemu živlenskemu jubileju.

pravi, enkrat tudi sedel za okroglo mizo, ko je stekla beseda o 30-letnici kominforma. Boris Pahor piše v knjigi, da mi zameri, ker mu nisem hotel odgovorjati. Kako? Sam priznava, da je imel poseg lepo napisan, kar pomeni, da ga je imel pripravljenega že prej in da se sploh ni nanašal na vsebino okrogle mize in naša razmišljanja. Kaj naj torej odgovorjam človeku z vnaprej pripravljenimi ugovori? Vzel sem njegove misli na znanje, saj jih dosledno ponavlja iz Drage v Drago in pri tem spretno pazi, da so vključeni radijski mikrofoni.

Vendar nimam namena polemizirati s Pahorjem, niti z ostalimi ne. Med njimi ostaja odmaknjeno neomadeževan pesnik Vinko Beličič, človek, ki je sublimiral neznosno trpljenje za izgubljeno Slovenijo tako, da si jo je ustvaril v globokem kotičku svojega srca. To je drugačna Slovenija, kakršne ni in ne bo, čisto njegova, lepa kot biser strnjene bolečine. Morda tudi zato odklanja misel, da bi se vrnil v domače kraje. Ti so že daleč, svoj biser pa nosi vedno v sebi in v njem se lahko nemoteno zrcali njegova pesniška duša.

Čeprav nam brezkompromisno nasprotuje, mu moram priznati moralno pokončnost, veliko poštenost človeka, ki ti mirno zre v oči in se ne prepušča spletkam in špekulacijam.

Oni drugi so mi dali lekcijo, ki je ne bom pozabil. Na okroglo mizo o kominformu (Draga 1982) sem se pripravil, kot sem pač vedel in znal. Konec koncev ni lahko povedati kaj izvirnega o temi, ki so jo že obdelali domači in tuji zgodovinarji. Pred menoj je govoril prof. Pirjevec, ki je šel v tolikšne podrobnosti, da mi res ni ostajalo drugega, kot pokazati na aktualna spoznanja, ki izhajajo iz tistega dramatičnega razkola.

Če izvzamem epizodo z Borisom Pahorjem, moram priznati, da me je začudila ravnodušnost publike, ki se sicer rada ogreje prav v razpravi in se pri tem ne brzda. Pozneje mi je sedaj že pokojni delovni tovariš pojasnil, da bi bila diskusija odveč. Kaj briga spor med Titom in Stalinom ljudi, ki mrzijo oba enako in jim je demokratična inačica komunizma le ovčja preobleka, pod katero se skriva stari krvoločni volk?

Tako sem za iskreno mišljene besede doživel politične manipulacije, o katerih še danes priča objavljeni zbornik.

In da bo mera polna, izveš iz «Mladike», kaj meni organizator «Drage» o slovenskih članih KPI na Tržaškem: provincialni stalinisti, ki so poleg vsega tudi nekulturni.

Tu imaš zaslužen nagrajo za odprtost v dialogu, ki bi ga (pravzaprav) narekovalе že razmere enotnega nastopanja naše manjšine.

Seveda, organizatorjem Drage sem nekoč za mizo očital, da posvečajo premalo pažnje razmeram med tržaškimi in goriškimi katoličani italijanske narod-

Letošnja Kraška ohcet je po uspehu in udeležbi noš in občinstva prekosila vse prejšnje. Osrednja folklorna in etnografska manifestacija Slovencev v naših krajih postaja vse bolj priljubljena. Čestitamo organizatorjem in seveda še najprej novoporočenema!

nosti, od katerih bo v dobršni meri odvisno, kakšen bo (oziroma ne bo) naš zaščitni zakon.

O tem ni v dnevniških zapiskih in zapisnikih nobenega sledu, vendar se prav tu stvari spreminjajo na slabše. V Gorici se sedaj bohota nadškof Bonmarco, ki si je očitno izbral za zgled pokojnega tržaškega sobrata. Iz Benečije pa prihajajo vesti, da je iz videmske nadškofije zapihal nov, hladen veter, ki poganja strah in previdnost v kosti najbolj gorečih slovenskih katoličanov.

Pisatelj Rebula se sprašuje, čemu v Dragi ne nastopajo slovenski levičarji. Prav ima, da je res nesmiselno mirno prenašati, kako te s kolom po glavi. Zase sem sklenil, da v Drago ne grem, ne molčat, ne govorit.

Sam Rebula piše, kako je pred leti šel gobarit med predavanjem urednika «Primorskega dnevnika». Mislim, da je njegov odnos do idejnega nasprotnika posnemanja vreden zgled.

* * *

V Žabnicah, v prostorih planinskega doma Mangart, so se tiste dni brez idejnih pregrad, zbrali mladinci iz Primorske, Koroške in osrednje Slovenije. Šli so v najbolj ogrožene kraje našega zamejstva — v Ziljo, Rezijo, in Benečijo. Neobremenjeno so razpravljali o tem, kaj storiti koristnega za svoj narod.

Tu, v kanalski dolini, sem po dolgih letih spet srečal Mirka Messnerja, urednika koroškega Kladiva, sicer pa vodilnega člana avstrijske komunistične partije.

Povedal je o težavah, v katerih se nahajajo zaradi oportunističnega stališča avstrijskih antifašitov do boja slovenskih partizanov na Koroškem. Za trenutek sem pomislil, kako tesno bi mi bilo pri srcu, če bi se taki oportunistični po-

gledi uveljavili pri nas, ko je naprimer tekla polemika o bazovski fojbi.

Prihodnjo nedeljo, 15. septembra, bodo na Peršmanovi domačiji nad Železno kaplo organizirali praznik «Kladiva». Lepo bi bilo, če bi se na Peršmanovi domačiji oglasili tudi Slovenci iz Trsta in drugih krajev Primorske in tako izrazili solidarnost najnaprednejšemu delu slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem in iskrenim demokratom nemške narodnosti, ki sodelujejo s sedaj dvojezičnim mesečnikom «Kladivo».

* * *

Ferrara, vsedržavni festival «Unità». Organizatorji so izbrali opuščeno vojaško letališče, na robu mesta, ki povezuje katoliške Benečije onkraj Pada z «rdečo» Emilio. Da bi razbili monotonijo ravnine so arhitekti postavili vzdolž pristajalne steze kakih dvajset stebrov iz cevi in barvaste tkanine. Vzdolž steze, na obeh straneh, v dolgi vrsti pa pavilioni, restavracije, razstavišča, otroška igrišča. Celo pravi «drive in», kakršnega imajo v Ameriki. Mladi komunisti so v pavilion postavili desetino starih avtomobilov, jih pobarvali in postavili pred platno, na katerem vrtijo filme, risanke, stare komike. Fantje in dekleta sedajo v avtomobile, hrustajo cvrt krompir in «hamburgerje», srkajo kokakolo ali sadne sokove, zraven pa se sproščeno smejejo filmskemu dogajanju. Če v mraku avtomobila cmokne še poljubček, je efekt dosežen in popoln.

Mi, starejši, se odpravljamo v pavilion, kjer je Sergio Staino, avtor uspešne avtoironije, uredil plastično razstavo na temo «kakšni smo nekoč bili». Tako gledaš staro podeželsko, kmečko ali delavsko kuhinjo, v kateri razpravljajo člani povojne celice. Otrok se igra pod

mizo, na steni Stalinova slika, v srcih mi-ti in strastna upanja. Pozneje še novi mi-ti, kontestacije '69, Kitajska, Vietnam, feminizem, zgodovinski kompromis, re-ferendum, zadnji porazi. Vse prepleteno z osebnim razmišljanjem, ki pa te ne od-vraca od tega, da bi se tudi sam zakro-hotal na svoj račun.

Z Devano in Robertom iz Kopra, z Borisom (Crnim), ki se je ravnokar pre-selil v Beograd in starimi prijatelji (Mau-rizio Chierici, Agostini, Vecchietti) se odpravimo na okroglo mizo o proble-mih mejnih področij in narodnih manj-šin. Senzacija je vsekakor udeležba Kur-ta Neumanna, socialno demokratskega poslanca iz zahodnega Berlina. Seveda, zanje je «odprta meja», kakršno pozna-mo mi, nedosegljiva sanja. Najbrž bi ce-lo «depozitna meja» izpred nekaj let bila zanje preokusen zalogaj.

Z nami razpravlja tudi Günther Rauch, tajnik bocenske delavske zbor-

nice, ki je vidno zaskrbljen za usodo slo-venske manjšine. Boji se, da nam bodo demokristjani predložili svoj račun za rezultate volitev na Južnem Tirolskem. Stalno poudarja, da moramo razkrinka-ti nacionaliste, ki rovarijo na vseh na-ših mejah proti sožitju v srednji Evropi, predvsem pa proti Slovincem, kjerkoli so. Med seboj kažejo rivalstvo v Bocnu, mi pravi, toda združeno nastopajo v Trstu, kjer sta si Lista in Heimatdienst prijateljsko podala roko in obljubila so-lidarnost.

Devana navdušeno posluša, nato pa mu med večerjo pomoli mikrofon pred usta in posname daljši intervju. V krat-kem bo pri nas Trentin, ker se namera-va CGIL še odločneje postaviti za slo-vensko manjšino. Razmišljam, kdaj se bo zganila katoliška CISL, kjer ne manjka slovenskih članov in aktivistov.

Na festivalu v Ferrari odkrijemo, da se prebivalci tega mesta radi hranijo z

ribami, katere ne lovijo, pač pa «obde-lujejo», kot sami pravijo, na «ribjih pol-jih». To so «doline» v delti reke Pad, kjer se med plimovanjem oblikujejo ne-skončne lagune. Te sedaj «obdelujejo» in goje na milijone jegulj, rakcev in dru-gih vrst ribe. Na festivalu, v restavraciji «sončne doline», smo jih navdušeno za-livali z dobrim in hladnim suhim vinom.

Pohitite, tovariši, ki se vam ljubi na izlet. Ferrara ni daleč, vsega tri ure z av-tom. Mladi in ljubitelji narave pa se lah-ko ustavijo preko noči v avtokampu tik prireditvenega prostora. V nedeljo bo zaključno zborovanje, na katerem bo govoril Natta. Nasvidenje!

* * *

Počitnic je konec. September pome-ni obnovo politične in parlamentarne dejavnosti. Kdaj bo klical minister Viz-zini enotno slovensko delegacijo na pogovor?

Stojan Spetič

40-letnice: Hirošima in OZN

Hirošima: po 40-ih letih se še vedno sprašujemo zakaj. Naši vesti nikakor ne more biti jasno da, si je kdo mogel zamisliti takšen zaključek bitke, ki je bila že zmagana. In vendar svetovno prizna-na revija, kot je Newsweek govori danes o neizogibnosti izuma atomske bombe in torej njene uporabe. Pravi, da je atomska bomba rešila več življenj, kot jih je pogubila, ker je pospešila zaklju-ček vojne.

Od tistega dne je strah pred atomsko vojno vodilo celotnega mednarodnega političnega življenja: po mnenju neka-terih garancija miru, ker naj bi ta stra-šna perspektiva odpravila možnost voj-ne, po mnenju drugih pa velika ovira za napredek človeštva, če ne drugo zato, ker žre ogromna sredstva in energije, ki bi lahko rešile velike svetovne probleme, kot je lakoita, in drži človeštvo na nitki, ki se kaj lahko pretrže.

Atomska bomba je prednost velikih sil, ki si jo lahko dovolijo, istih velikih sil, ki so v istem obdobju, v poletju pred 40-letji, osnovala OZN. Pobuda je prišla s strani države, ki je bombo uporabila, Združenih držav Amerike. OZN je po-menil konec ameriškega izolacionizma, je politični izraz možnosti, ki jo je ame-riški kapitalizem našel v protifašistični zvezi, da razširi svoj vpliv na svet. Toda za nemoteno gospodarsko hegemonijo je potreboval kritje, organizacijo, ki bi bila «svetovni žandarm», ki bi onemo-gočila vojne, združevala čim več držav,

kjer bi pa glavno besedo morale obdr-žati same. Toda v momentu protifašisti-čne zveze niso mogle ne upoštevati dru-gih velesil. Od vsega začetka je torej OZN vseboval dvojno, med seboj proti-slovno, obličje: po eni strani skupščina, ki združuje vse države in skrbi za mir-no reševanje medsebojnih sporov, po drugi pa varnostni svet, kjer si velesile s pravico veta zagotavljajo premoč. Sov-jetska zveza je bila ZDA seveda trn v pe-ti, toda na to vprašanje se bom povrnila pozneje. Protislovje je prišlo do izra-za v letih hladne vojne, ki je za OZN po-menila globoko krizo in preusmeritev dejavnosti na področja, ki so precej da-leč od prvotno načrtanih. Kljub nemoči glede vrste vprašanj je OZN v teh letih ohranila izredno važe funkcije: ostala je sedež medsebojnih stikov tudi v letih najhujših spopadov med ZSSR in ZDA, poleg tega predstavlja tudi edino mož-nost, ki jo imajo nerazvite in majhne države, da pridejo do besede na medna-rodni ravni. Mnogo je prispevala k ome-jevanju oboroženih spopadov in nudila veliko pomoč tistemu delu človeštva, ki ni imel sreče, da bi se rodil v razviti državi.

Če se v luči opisanih računice ZDA v zvezi z OZN in omenjenim trnom v peti povrnemo na vprašanje zakaj Hirošima, nam stvari po malem postajajo jasnej-še. Ne prepriča nas teza, da je bila bom-ba potrebna, da bi se premagalo skupi-nice Japoncev, ki so se borile le še z moč-

jo svojega poguma. V Evropi je bila voj-na končana, Rdeča armada je bila raz-bremenjena, lahko bi svojo moč obrni-la na vzhod. Toda tu pridemo do trna v peti. Sovjetska zveza je v Evropi raz-širila svoj vpliv na vrsto držav, njena moč je zrasla kljub vsem milijonom žrtev in uničenja. Na vzhodu sta Indija in Kitajska imeli močna nacionalistična gibanja. Kaj bi pomenilo za Azijo (in za vpliv ZDA v njej) če bi se ta gibanja po-vezala s Sovjetsko zvezo ali če bi ta pri-dobila v Aziji sosednje države, kot jih je v Evropi?

Tega ZDA niso mogle dovoliti. Od tod takšna sila, da se vojna končna v dveh raje kot v treh dneh. Za takšen cilj so vsa sredstva dovoljena.

Hirošima je plačala davek za «obram-bo svobode zahoda», je bila prva žrtev tekme med velesilami, iste tekme, za ka-tero na hočejo prepričati, da je garanci-ja miru.

Tatjana Čuk

Niku in Mileni se je pridružil
prvorojenček

MATIJA

Iskreno jima čestita, malemu pa
želi vso srečo v življenju
Sekcija KPI J. Verginella s
Križa.

Komunist

PRILOŽNOST ZA EVROPO

● Pot je bila dolga, polna nasprotij ● Konferenca je imela tri faze ● Nastal je dokument, ki zasluži po svoji vsebini in duhu izjemno mesto v zgodovini povojnih prizadevanj v Evropi ● Ali so udeleženske te vseevropske konference v minulih desetih letih izvajale slovesno sprejeta priporočila in kako? ● Velikanski odmev sklepne listine

V našem času v Evropi ni bilo dogodka, ki bi se mogel po svojem pomenu za vse države naše celine, miroljubnih in konstruktivnih stremljenjih primerjati s konferenco o evropski varnosti in sodelovanju (KEVS), ki je bila pred desetimi leti v Helsinkih. To srečanje in listine, ki so bile tam sprejete, so bile nekaj čisto novega v primerjavi s podobnimi dogodki prej, v minulem in tem stoletju.

Medtem ko je prej na takšnih konferencah vladalo razmerje zmagovalcev do premagancev in je bil njihov glavni namen na tej podlagi določiti vzajemne pravice in dolžnosti, je bilo helsinško srečanje enakopravnih, suverenih partnerjev, ki so sprejemali dogovore s konsenzom, se sporazumevali na podlagi soglasnosti, skupne volje vseh udeležencev, v prid vseh. To daje deklaracijam o desežkih tega srečanja, povzetih v sklepi listini KEVS, izjemen pomen, visoko moralno vrednost in posebno politično težo. In ne samo za Evropo.

Prebijanje skozi nasprotja

Pot do tega je bila dolga, polna nasprotij. Takoj po najhujši vojni v svetovni zgodovini je postala Evropa prizorišče druge, »hladne« vojne, v kateri so začetna nesoglasja glede uvajanja novih odnosov prerasla v nasprotje med Sovjetsko zvezo in glavnimi predstavnicami zahodnih sil, zlasti Združenimi državami Amerike. Tako se je večina evropskih držav politično razcepila in se nato organizirala v dva vojaško-politična, drug drugemu nasprotujoča bloka, ki sta se jim sredi petdesetih let pridružili tudi Zvezna republika Nemčija (NATO) in Nemška demokratična republika (varšavski pakt).

Ostro polarizacijo je skupaj z naraščanjem medsebojnega nezaupanja in odkritimi političnimi in ideološkimi spori spremljale oboroževalna tekma, zlasti jedrska, ki je postajala vse dražja, vse nevarnejša, vse brezupnejša. To je trajalo leta in desetletja. Hkrati je naraščal odpor proti temu stanju in prodiral celo v sami blokovski organizaciji. Vzpostavitev nekakšnega ravnotežja v oborožitvi med svetovnimi velesilami in skoraj hkratni prodor v vesolje sta bila dodatna, čeprav bistvena motiva za iskanje političnih sredstev in poskuse politično reševati medsebojna nasprotja in spore. Interes držav varšavskega pakta za status quo, ki se jim je zdel pogoj za vsako politiko mirnega sožitja, se je vse očitneje izražal v deklaracijah, poslanicah in predlogih atlantski zvezi, ki je vztrajno poudarjala svoje nesoglasjanje z rešitvijo nemškega

vprašanja in to postavljala – v skladu s predstavami zahoda in zahodnonemške vlade – kot pogoj za sporazumevanje.

Nenehno, večinoma izključno izmenjavanje predlogov in naporotnih predlogov je imelo še v prvih letih popuščenja napetosti pretežno politično-propagandni značaj. Eni in drugi so postavljali zahteve in pogoje, ki glede na dejansko stanje in razmerje moči za drugo stran niso bili sprejemljivi. Počasi pa se je vse to spreminjalo v času, ko so začeli vplivati na razmišljanje predstavnikov enega in drugega bloka različni dogodki, kot notranji problemi v vzhodnem in zahodnem vojaškem bloku (izstopa Albanije in Francije), protikolonialna revolucija, zaostritev sovjetsko-kitajskih odnosov itd., in ustvarjali potrebo po bolj realističnem gledanju na medsebojne odnose in iskanju okvirov za reševanje neposrednih in širših problemov v Evropi.

V svetu so se vrstili pomembni dogodki, ki so imeli močan vpliv tudi na te tokove. Po zgodovinskem sestanku Tita, Naserja in Nehruja, prvi konferenci neuvrščenih v Beogradu in širjenju ter krepitvijo neuvrščenega gibanja je stopila na mednarodno prizorišče vse vplivnejša demokratična sila. Njene zamisli glede reševanja sporov in perečih vprašanj na zunajblokovski podlagi s miroljubnimi sredstvi in dejanji ter boj za nove politične in gospodarske odnose niso mogli ostati brez odmeva na naši celini. Pomembna akcija neblokvske vrste je bil tudi sestanek predstavnikov devetih evropskih držav (po treh iz vsakega bloka in treh neuvrščenih oziroma nevtralnih) in njihov načrt za sklic konference evropskega parlamenta, na kateri bi izoblikovali uresničljive načrte za medevropsko sodelovanje na različnih področjih. Tako so vse bolj dozorevale razmere za to, da so začeli politični in vojaški forumi atlantske in varšavske zveze imanjavati med seboj vse bolj realistične zamisli. Pobude, ki so podpirale takšna prizadevanja, resda vsaka po svoje, so dajale tudi druge, manjše države – skupina skandinavskih (Finska, Danska, Islandija, Norveška in Švedska), potem Nizozemska in Romunija. Pomnožile so se tudi spodbude, javne izjave in neformalni stiki drugod. (Ves čas je ostala ob strani edinole Albani-

ja). Tako je medblokvske polemike in predloge v »organiziranih okvirih« vse bolj nadomeščala zavest, da je potrebno širše, obče sporazumevanje in obojestransko popuščenje, poleg tega pa je dozorela misel, naj bi sklicali vseevropsko konferenco, ki bi v mejah realnih možnosti formirala skupna načela za varnost in oblike medevropskega sodelovanja.

Glavni problem je bilo še naprej »nemško vprašanje«, kajti NATO je njegovo rešitev postavil kot pogoj za sprejetje sporazuma. »Vzhodna politika« zahodnonemškega kanclerja Brandta, katerega vlada je pustila dolgoletne pretenzije ZRN, je sprejela položaj. Z vrsto pogodb s Sovjetsko zvezo, Poljsko in NDR (ki jo je ZRN tako priznala kot drugo nemško državo) ter sporazumom štirih velikih sil o Berlinu (vse to se je dogajalo v letih 1970–72) je bila odstranjena tudi zadnja ovira. Začela so se zadnja dogovarjanja o sklicu konference o evropski varnosti in sodelovanju.

Načela in priporočila

Konferenca je imela tri faze (Helsinki – ministri za zunanje zadeve, Ženeva – predstavniki ministrov in sklepi del spet v Helsinkih – voditelji držav ali vlad) in je trajala od 8. junija 1973 do 1. avgusta 1975. Plodovi dolgih pogajanj so zapisani v vrsti dokumentov, ki jih povzema zdaj že zgodovinska sklepna listina KEVS-a.

Nastal je dokument, ki (kljub vsem kompromisom in kljub temu, da ni bil dosežen konkretni sporazum o politiki razorožitve in dejanske zaščite interesov gospodarsko manj razvitih evropskih držav) zasluži po svoji vsebini in duhu izjemno mesto v zgodovini povojnih prizadevanj v Evropi. Kot izraz soglasja vseh partnerjev kot suverenih držav, torej kot zunajblokvska, vseevropska je sklepna listina ogelni kamen popuščenja napetosti na naši celini.

Za glavna načela, na katerih naj temelji varnostni sistem v Evropi, so bila sprejeta naslednja: suverena enakost držav, vzdrževanje pred uporabo sile ali groženj z silo, nedotakljivost meja, ozemeljska celovitost držav, mirno reševanje sporov, nevmešavanje v notranje zadeve, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, enakopravnost in pravica do samoopredelitve, sodelovanje med državami in vestno izpolnjevanje obveznosti.

Zaradi drugačnih interesov vojaških blokov so problemi v zvezi z razorožitvijo dobili svoj izraz samo v ugotovitvi, da »države udeleženske priznavajo interes za prizadevanja, katerih namen je zmanjšati konfrontacijo in pospešiti razorožitve« in da je »treba sprejeti učinkovite ukrepe, ... zato da bi nazadnje dosegli splošno in popolno razoro-

žitev«. Sprejeli so tudi konkretna priporočila, da je treba druge države pravočasno obvestiti o vojaških manevrih in premikih.

Posebno mesto je bilo posvečeno vprašanju miru in sodelovanja v Sredozemlju. S tem je Evropa na predlog Jugoslavije izrazila svoj interes za to občutljivo zemljepisno območje, ki je že dolga desetletja prizorišče nenehnih sporov, izpostavljeno nevarnostim medblokovskih konfrontacij in vmešavanja s strani. Izražena je bila podpora vsem miroljubnim prizadevanjem v tem delu sveta in sodelovanju z obmorskimi sredozemskimi državami, ki na konferenci niso sodelovale.

Drugo področje, kjer je bilo doseženo soglasje, je sodelovanje na področju gospodarstva, znanosti, tehnike in varstva človekovega okolja. V zvezi s tem je bila izražena pripravljenost, da se ob upoštevanju ra-

merjih, zavest, da je treba uvesti nove gospodarske odnose med državami, priznanje pravičnih interesov manj razvitih, pravice narodnostnih manjšin, pravice delavcev na začasnem delu v tujini, interes za nadaljevanje prizadevanj, začeti v Helsinkih itd. Na teh in praktično vseh drugih področjih je tako Jugoslavija v praksi, ob tej izjemni priložnosti najbolj celovito izrazila evropsko razsežnost svoje neuvrščene mednarodne politike.

Možnosti in perspektive

Ali so udeležence te vseevropske konference v minulih desetih letih izvajale slovesno sprejeta priporočila in kako? Ali so se uresničila upanja, s katerimi so evropski in drugi narodi takrat gledali na prihodnost?

ameriška pogajanja o teh nevarnih problemih.

Vseeno se kontinuiteta KEVS-a ni pretrgala. Sklicani sta bili konferenci v Beogradu (1979) in Madridu (1980-1983), sestajali so se strokovnjaki za posebna vprašanja - na znanstvenem forumu v Bonnu (1978), pogovorih o mirnem reševanju sporov v Montreuxu (1978) in potem v Atenah (1984), razpravi o sredozemskem sodelovanju v La Valetti (1979), seminarju o istih vprašanjih v Benetkah (1984). V Stockholmu se je pred kratkim začela prva faza konference (na ravni strokovnjakov) o ukrepih za krepitev zaupanja in varnosti ter razorožitve v Evropi. Njeni dosežki bodo predstavljeni na enem izmed prihodnjih zasedanj KEVS-a, kjer bodo odločali o nadaljnji usodi razprav o tem pomembnem področju. Seveda je, kot nas uči izkušnja, zdaj še

»Ko bodo prihodnji zgodovinarji obravnavali to konferenco, jo bodo gotovo označili za prelomno, za obračanje Evrope k sožitju in miru. To, kar je doseženo, je pomembno in opogumljajoče, čeprav nam ne daje pravice do samozadovoljnosti. Narobe, zdaj moramo vztrajno delati, zato da bomo reševali največje probleme, kajti brez tega resnična in trajna varnost ni možna.«

»Naša pozornost mora biti zdaj posvečena izvajanju sklepov v dokumentih, ki jih bomo sprejeli. Pri tem moramo biti odprti za vse konstruktivne predloge in nove zamisli, ko bomo nadaljevali skupne aktivnosti, zato da bodo vse države, udeležence te konference, nenehoma izboljševale svoje odnose in uresničevale v svetu pozitivno vlogo ter da bo Evropa zares postala utrdba miru.« Tito na konferenci v Helsinkih

zlik v gospodarskih in družbenih sistemih na celini okrepi medsebojno izmenjavanje na vseh teh področjih.

V dokumentu, ki je posvečen vprašanju sodelovanja na humanitarnem in drugih področjih, se udeleženci konference zavzemajo za olajšanje stikov med ljudmi čez državne meje, komunikacije na področju kulture in izobraževanja, izboljšanje izmenjave informacij in olajšanje njihovega pridobivanja ter druge podobne oblike delovanja ustanov ali posameznikov.

Za kraj, kjer naj bi bila prva naslednja konferenca v kontinuiteti KEVS-a, je bil določen Beograd. To je bilo priznanje zelo aktivni, angažirani in konstruktivni vlogi, ki jo je Jugoslavija igrala v vseh fazah konference. Ta aktivnost je najbolje izražala bistvo mednarodne politike, ki jo izvaja Jugoslavija kot neodvisna, socialistična in neuvrščena država. To se je nanašalo zlasti na vprašanja, kot so: načelo neločljive povezanosti Evrope s tokovi in dogajanja v drugih delih sveta, nujnost, da se Sredozemlje vključi v aktivno politiko miru, razorožitev kot neločljivi del popuščanja napetosti, suverenosti, enakopravnosti in odgovornosti držav kot udeleženk v mednarodnih raz-

Odgovori na ta vprašanja niso in ne morejo biti preprosti.

Zaradi dejanskega stanja in odnosov po svetu in posebej v Evropi ni mogel takrat nihče pričakovati, da se bodo hitro, neposredno in povsod uresničili veliki premiki in praktične poteze, ki jih je priporočala sklepna listina. Priporočila se res počasi in občasno izvajajo. Resda je postala trgovina živahnejša, povečala se je izmenjava na področju kulture, informacij in izobraževanja, močno se je okrepil mednarodni turizem, opaziti je bilo ravnanje v duhu priporočil na področju varnosti (napovedovanje večjih manevrov in premikov vojaških enot). Vendar pa je te začetke kmalu zasenčila nova oboroževalna tekma, zlasti v odnosih med svetovnimi velesilama. Zlasti se je zaostri s t. i. »dodatnim oboroževanjem« (kot imenujejo na zahodu nameščanje jedrskih raket s srednjim dosegom v več državah evropskih članic NATO) kot »odgovor na sovjetski prodor na področju atomskega raketskega potenciala. To stanje se je še poslabšalo z napovedjo nove, vesoljske vojaške strategije. Na srečo so se tako zaradi razsodnosti kakor zaradi odpora v vrsti evropskih in drugih držav zdaj vendarle začela sovjetsko-

prezgodaj, da bi upali na skorajšnji uspeh teh prizadevanj.

Odmev sklepne listine je bil velikanski in se je vse doslej ohranil v političnih tokovih na naši celini. Načela in oblike nadaljnjih dogovorov postajajo politična praksa in sestavni del programov. Sprejemajo jih vse širša protivojvna in mirovna gibanja. Številne politične osebnosti se izrekajo zanje in tako delajo. Očitno v politični resničnosti ni mogoče mimo dosežkov evropske konference, ki je kljub nemajhnim težavam in blokovskim pritiskom dokazala življenjsko moč svojih idej o varnosti in sodelovanju in njihovo potrebnost za vse evropske in druge države. V tem je priložnost Evrope in nedvomno prava pot, po kateri bo prebrodila sedanje krize in težave.

Proslava desetega jubileja oklepne listine v Helsinkih bo priložnost za sestanek ministrov za zunanje zadeve iz držav, ki so se bile udeležile konference. To srečanje je potrditve pomembnosti tega dokumenta in njegove trajne aktualnosti. Upajmo, da bodo predvideni stiki prvih diplomatov dobro izrabljena priložnost za novo spodbujanje politike evropske varnosti in sodelovanja.

Branko ŠKRINJAR

drugi o nas • drugi o nas • drugi o nas • drugi o nas • drugi o nas

DEBATA V KP ITALIJE

Vse na tapeti: komunizem in socialdemokracija

RIM, avgusta – Tovarna Piaggio iz Pontedere pri Pisi je bila doslej znana predvsem po svojih legendarnih vespah. Poslej bo bržkone tudi po komunistih. Tovariši iz te tovarne so namreč prve dni avgusta poslali svojemu dnevniku *Unità* članek, ki je sredi poletnega dremeža na lepem izzval živahno notranjo razpravo v partiji, v kateri so zdaj na tapeti vse-komunizem in socialdemokracija, reformizem in revolucija. In celo ime komunistična partija Italije.

Debata se je tako razvnela, da bodo tudi tovariši iz Piaggia morda zaradi svojega članka dobili svoje mesto v legendarni zgodovini KPI. In vendar v njem na prvi pogled ni bilo nič takega, česar ne bi mogli v tem trenutku napisati tudi komunisti iz mnogih italijanskih tovarn, prizadeti zaradi nazadovanja partije na volitvah, zaradi udarcev gospodarske krize in zaradi šibkosti sindikata, od katerega delavci pričakujejo, da jih bo pred temi udarci branil. Tudi v Piaggiu so sindikati razcepljeni in slabotni in v zadnjih letih je 2500 delavcev odšlo na prisilni dopust, najbrž pa bo še marsikdo izgubil delo zaradi avtomatizacije.

Tovariši iz Piaggia, kot jih zdaj imenujejo somišljeniki in nasprotniki, mislijo, da bi se morala komunistična partija tolči za »zadnje nauke tovariša Berlinguerja«. Berlinguer se je v zadnjih mesecih življenja spustil v srdit spopad s Craxijevo vlado in socialisti zaradi vladne gospodarske politike, s katero so zavstavili naraščanje realnih dohodkov delavcev in uslužbencev. Tovariši iz Piaggia zato mislijo, da je treba omejiti vlogo socialistov v sindikatu, CGIL, kjer prevladujejo komunisti, pa čeprav za ceno razcepa. Sprašujejo se, ali je mogoče PSI »še imenovati stranko levice«, in predlagajo strategijo ostrega spopada s socialisti.

Gotovo je poglobljena značilnost tega članka, da iz njega veje zelo jasno izražena linija, in sicer linija delavske pesti. V trenutku, ko so na eni strani mnogi delavci nakurjeni proti delodajalcem in ko na drugi strani mnogi komunisti vidijo v sektaških napadih na socialiste enega izmed poglobljenih vzrokov za boleč neuspeh komunistov na majske kra-

jevnih volitvah, je objava članka sekcije iz Piaggia bila, kot bi dregnul v osir.

Tembolj, ker danes mnogi vidijo poglobljeno šibkost, drugi pa spet poglobljeno prednost KPI v tem, da morda nima ene, ampak več linij, ki jih zagovarjajo posamezne skupine. Očitno je, da se osrednje vodstvo partije – ki pa tudi ni enotnega mišljenja – ne strinja v celoti z linijo tovarišev iz Piaggia. Član direktorije Gian Franco Boldrini je nekaj dni pozneje na istem mestu zapisal, da bi bili komunisti »sami, čedalje bolj sami«, če bi se spopadli z drugimi strujami v sindikatih – »sami pa ne pridemo daleč«, kot je naslovil Boldrini svoj članek. Sindikalist Alfredo Barbieri iz Alfa Romea se sploh ne strinja s tovariši iz Piaggia, ker sodi, da je treba ustvariti napredni, reformistični blok, v katerem ne more biti diskriminacije na levi. Tudi Giorgio Povegliano, sindikalni delavec na rimskih železnicah, misli, da »bi morali nehati s sterilnimi ideološkimi diatribami o tej ali oni formuli ali o vrednosti naše različnosti, če jo pojmujejo kot zakrknjenost, kot samozadovoljstvo z našimi čednostmi in slabostmi drugih«.

Unità tako zdaj brez posebnega pompa že kak mesec dnevi v zadnjem stolpcu na prvi strani objavlja rubriko s skromnim nadnaslovom »Razprava o politiki KPI«, ki pa nikogar ne more zavesti. V resnici gre za debato o KPI, o tem, kaj danes pomeni v Italiji komunist, kaj ta komunistična partija, ki je slej ko prej najmočnejša na Zahodu, hoče in kako misli to, kar hoče, doseči. Debata, ki se zagotovo ne bo končala pred spomladansko predčasnim kongresom in ki jo mnogi že primerjajo z veliko notranjo razpravo po Togliatijevi smrti.

Nekateri igrajo na fine štrune razlikovanja med reformisti in reformatorji, drugi se poskušajo izvleči s paradoksom, češ, smo reformisti in revolucionarji obenem.

Po blestečih uspehih sedemdesetih let in negotovostih prve polovice osemdesetih so zdaj prišli prvi volilni porazi, grenkoba osamljenosti in opozicije in vprašanje, kako preprečiti, da ne bi tudi italijanska partija doživela usode španske in francoske. Senator Armando Cossutta, prosovjetsko krilo italijanskega partijskega vodstva, v eni osebi, misli, da bi se morala KPI jasneje opredeliti do tako imenovanega »izstopa iz kapitalizma«. »Nekateri tovariši mislijo, da ni realistično govoriti o tem cilju,« je zapisal Cossutta, drugi pa »mislijo, da izstopa iz kapitalizma niti ni želeli«. Cossutta je prvi podprl tovariše iz Piaggia. Vendar se najbrž motijo tisti, ki napovedujejo, da bo Natto zaradi Cossutte na kongresu bolela glava. Tovariše iz Piaggia Cossuttova podpora sicer veseli, »vendar nič več«.

Pietro Ingrao verjetno Cossuttove podpore še vesel ne bi bil. Ingrao, v stereotipnih analizah partijskega vodstva označen kot vodja levega krila, pa se zdaj s Cossutto vendar strinja glede tega, da tudi on ostrò napada tako imenovane »miglioriste« ali izboljševalce, ki mislijo, da bi se morala KPI zadovoljiti z reformami, s katerimi bi izboljšala obstoje-

čo kapitalistično družbo v Italiji. Seveda pa si Ingrao predstavlja pot v socializem zelo drugače od Cossutte – s kar najširšo in najbolj množično demokracijo, v kateri bi pobude prihajale predvsem iz baze.

Med »miglioristi« je najbolj ugleden generalni sekretar CGIL Luciano Lama, ki je zdaj znan po svoji znameniti izjavi: »Če bi bil v Nemčiji, bi bil socialdemokrat.« Lama trdi, da bi morala partija opustiti sterilne ideološke razprave in z jasnimi in konkretnimi programi povedati, kako misli izboljšati italijansko družbo, pri čemer bi morala sodelovati s socialisti, ne pa se pripraviti z njimi. Bivši poslanec iz vrst KPI Guido Carandini pa celo predlaga, da bi reformistična večina izzvala razcep s cossuttovskim krilom, opustila demokratski centralizem in zbrala vso italijansko levico pod skupnim imenom »demokratska partija dela«.

Ob tem predlogu večina partijskih voditeljev samo zamahne z roko. Član sekretariata Adalberto Micucci, ki Carandinija posmehljivo imenuje »superskesanec«, trdi, da ravnvo izkustvo socialdemokracije kaže, da ima ta smer svoje meje in da je izvirno jedro komunistične strategije slej ko prej veljavno.

Toda neredkim komunistom, ki so sodelovali na mladinskem komunističnem festivalu v Sieni, se predlog o spremembi imena ni zdel škandalozen. »Ime komunistična partija zbuja pomisel na komunizem, in to ustvarja zmedo,« meni 34-letna Carla Caselli, 40-letni Luciano Sacchi predlaga ime »stranka italijanske socialdemokracije«, pokrajinski sekretar ki komunistične mladine iz Siene Luani Garzia pa ugaja »stranka različnosti ali pa stranka možnosti«.

Toda o drugih vprašanih so mnenja med temi »mladimi« komunisti enako razdeljena kot med »starimi«. Nekateri mislijo, da je demokratični centralizem potreben, drugi so za to, da se ga odpravi. Le da se med mladimi mnogi pridušajo zoper »to vodilno skupino sedemdesetletnikov, tistih pet ali šest, ki napišejo vse dokumente«, kot pravi Sacchi.

Generalni sekretar Alessandro Natta je julija ob koncu zasedanja centralnega komiteja izjavil, da »bi bilo samomorilsko dejanje norca, če bi porazili lastne korenine, misleč, da bomo bolj vzcveteli«. Natta je ob uvodu v »kritično, poglobljeno in odprto razpravo v partiji« pozval, naj ne bi več razpravljali o »naravi«, o »generičnem kodeksu« socialistične stranke: skratka, nima smisla zmerjati socialiste, da niso leva stranka, sodimo jih po njihovi politiki.

V tem okviru razpravlja zdaj na straneh Unità večina srednjih partijskih funkcionarjev, ki pa se zavzemajo tudi za bolj konkretno in sodobno partijsko politiko. Kako? Kje? S kakšnimi programi?

To so vprašanja, na katera še ni bilo slišati dosti odgovorov. Nekateri igrajo na fine štrune razlikovanja med reformisti in reformatorji, drugi se poskušajo izvleči s paradoksom, češ, smo reformisti in revolucionarji obenem. Toda v bistvu gre vendarle za to, kar je nekoliko začudeno vprašal komunist Renzo Butiazzi iz Sesta San Giovanni, milanskega »Stalingrada«, v svojem pismu Unità: »Zdi se, da mnogi izmed nas mislijo, da je mogoče ta kapitalistični režim izboljšati, socialistične ga pa ne. Zakaj?«

ANDREJ NOVAK

Nekaj točk za naše politike ob vrnitvi z dopusta

Tajnik KD je v intervjuju nekemu tedniku izjavil, da «že vrsto let ni preživel tako mirnega dopusta». Čestitamo! Pa čeprav vas ne bi hoteli preveč nasilno povrniti v stvarnost vas moramo spomniti na nekaj stvari. Da je lira razvrednotena. Razvrednotena je bila v teku tega sproščenega in vročega poletja, najbolj izkušeni ekonomisti nas te dneve opozarjajo, da bo zelo verjetno — zaradi vrste napak, ki so jih storili državni organi — oktobra doživela ponovno razvrednotenje. Spomnimo vas, da je na vsakih deset Italijanov pred počitnicami bil eden brezposeln. In da več desetisoč tistih, ki so na dopust šli s plačo ali mezdo v žepu, ob vrnitvi ne bo več našlo ne delovnega mesta ne svojega dohodka. Moramo vas tudi opomniti, da inflacija se še ni zaustavila, niti se ni znižala — kot nam je vlada stokrat obljubila — nasprotno, raste. Raste (skupno z državno zadolžitvijo) krepko čez predvideno «streho» ne glede na to, da so nam pred par meseci razložili, kako bo v slučaju, da na referendumu zmaga «ne», kot je zmagal, inflacija postale le grenak spomin. In še to, da je italijanski jug ena sama ogromna smodnišnica, kjer se vsaki dan štejejo nove žrtve, spletke, klientelizmi in korupcije, pomanjkanje zaposlitve in odsotnost uprave. In ta smodnišnica ne pozna dopusta, v Palermu tudi sredi avgusta lahko

najdeš smrt. Da je ta jug zelo močna ovira za razvoj in napredek celotne države in za osvoboditev njenih gospodarskih in človeških resursov. In končno, čeprav ne bi hoteli nikomur kvariti zasluženega počitka, moramo spregovoriti še enkrat o tisti reki vode in blata, ki je julija pokopala in umorila skoraj tristo oseb in o tem, da se je to zgodilo zato, ker država in njeni voditelji niso bili sposobni ustvariti sredstev in zakonov, ki bi onemogočili ropanje naših naravnih bogastev in prisilili tiste, ki so pri teh dejavnostih udeleženi, da zagotovijo primerno varnost. Priviligirajo se nasprotno veliki profiti in veliki privatni interesi na račun skupnih in osnovnih pravic vseh.

Naj se tu zaenkrat ustavimo. Ni to namreč pravi kraj, da bi zastavljali vprašanja o krajevnih upravah, o načinu, kako je v tem poletju bila zakopana avtonomija krajevnih organov, o porazdeljevanju stoličk v perifernih organih, ustanovah in bankah, v javnih ustanovah in pri RAI. Mnogo je še takšnih stvari, o katerih se tu ne bomo pogovarjali.

Ustavili se bomo, da bi trenutek pogledali naprej. Vrnili smo se z dopustov. Dve stvari sta nam vsem jasni: kriza narašča in se širi na vse večje število družbenih in gospodarskih sektorjev in vedno važnejše aspekte javne uprave; vla-

da ima nasprotno vse manj moči. Julijsko «preverjanje» je preverilo kar slehdi: da je «metoda odlašanja» ki jo vlada uporablja pri vsem in povsod, edina politična filozofija, ki združuje petstrankarsko zvezo. In je tudi tista, ki ji onemogoča kakršnokoli aktivnost. Kje je izhod iz te slepe ulice? Samo ena rešitev je mogoča: probleme postaviti na mizo, tako, da jih lahko vsi vidijo. In nato izjaviti: te so rešitve. Tedaj se bo lahko ugotovilo s kolikšnimi močmi razpolagamo in v katero smer hoče kdo iti. Postaviti moramo politiko na njene naravne noge. Je to preveč nevarno? Je v nevarnosti stabilnost? Katera stabilnost? Niti kriza ni več stabilna, saj je vsaki dan vse večja.

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so za sklad Dela prispevali tovariši:

- iz Boljunca:

Ota Drago L. 9.000, Korošec Zdravko L. 4.000, Danilo Žerjal L. 4.000;

- iz Doline:

Sancin Mario (53) L. 4.000, Lovriha Josip (233) L. 5.000;

- iz Križa:

Daneu Ada L. 4.000 in Cattonar Franc L. 4.000;

Gerlanc Mario iz Trsta L. 9.000, Colja Mirko iz Devina L. 4.000 in Kozlin Stanislav iz Gorice L. 4.000.

Ob 50-letnici poroke darujeta Hadrijan in Slava Cotič iz Križa L. 20.000 za sklad Dela.

Juščina in Zdravo Žerjal iz Boljunca 137 sta 1.9. praznovala 50-letnico poroke. Ob tej priliki darujeta L. 50.000 v sklad Dela, L. 50.000 za sekcijo VZPI-ANPI Boljunec in L. 50.000 za KD Prešeren.

V spomin na dragega moža in očeta Gippa Gabura daruje družina L. 50.000 za Unità.

V počastitev spomina tovariša Gippa Gabura daruje Miro Žerjal iz Bolunca 133 L. 10.000 za komunistični tisk.

V počastitev spomina Gippa Gabura daruje Milan Kuret iz Boljunca 269 L. 10.000 za komunistični tisk.

V spomin na ženo Valerijo daruje Angel Veljak iz Domia 102 L. 20.000 v sklad Dela.

Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje

organizira v šolskem letu 1985/86 sledeče tečaje:

v tržaški pokrajini:

1. Drugi letnik tečaja s kvalifikacijo za mizarje;
2. Drugi letnik tečaja s kvalifikacijo za tajnice;
3. Prvi letnik tečaja s kvalifikacijo za kanoseke;
4. Prvi letnik tečaja s kvalifikacijo za tehnično upravne uradnike;
5. Tečaj specializacije za programerje elektronskih računalnikov;
6. Tečaj specializacije za plače;
7. Tečaj za fiskalno ažurniranje pri vodenju malih obratov;
8. Izpopolnjevalni tečaj za čebelarstvo - Lonjer;
9. Izpopolnjevalni tečaj za vinogradništvo - Križ;
10. Izpopolnjevalni tečaj za vinogradništvo - Repen;

v goriški pokrajini:

1. Tečaj specializacije za programerje elektronskih računalnikov;
2. Tečaj rekvalifikacije za strojepisje;
3. Izpopolnjevalni tečaj za čebelarstvo.

Vpisovanje in podrobnejše informacije do 14. septembra:

v **Trstu** - na sedežu Zavoda, ul. Carducci 8/II nad., tel. 730210; na sedežu Kmečke zveze, ul. Cicerone 8/B, tel. 62948 (za tečaje iz kmetijstva);

v **Gorici** - na sedežu Slovenskega deželnega gospodarskega združenja, ul. C.de Morelli 14 - tel. 32844.

Vročja jesen

(nadaljuje s 1. str.)

rito, tovariško, brez ovinkarjenja, pa tudi s smislom za enotnost in ponos naše gibanja, ki je zgodovinsko zakoreninjeno.

V ponos nam je lahko, da se ne soočamo ob pogruntacijah tega ali onega «strujarskega» voditelja, pač pa da se sedaj vsi opredeljujejo ob pismu delavcev iz tovarne motorjev Piaggio. Najbrž je to najlepši dokaz notranje partijske demokracije, kakršne gotovo ne poznajo ne demokristjani, niti socialisti ali drugi, ki sicer radi delijo lekcije «demokracije» in nam sproti naročajo popravne izpite.

Zanje smo pripravljeni, kar bomo dokazali tudi v nadaljevanju razprav v sekcijah, federacijah in v deželah.

Seveda, ker nismo totalitarno gibanje in ker smo marksistično zasidrani v družbeno, gospodarsko in človeško sedanjost, se komunisti v Italiji spet, znova sprašujemo «kdo smo, kam gremo, kako, s kom bomo prišli do cilja». Nekateri se temu čudijo. To so tisti, ki bi radi komuniste, kakor se jim predstavljamo v sanjah: s tremi nosnicami, žarečimi očmi in po žveplu smrdeči...

Lepo se nam zdi, da se v našo razpravo vpletajo tudi ljudje, ki niso komunisti. Konec koncev je to najlepši dokaz, da nismo osamljeni, kot je prikazovala propaganda tik pred poletnimi počitnicami. Sicer pa je lepo biti osamljen, med ljudstvom.

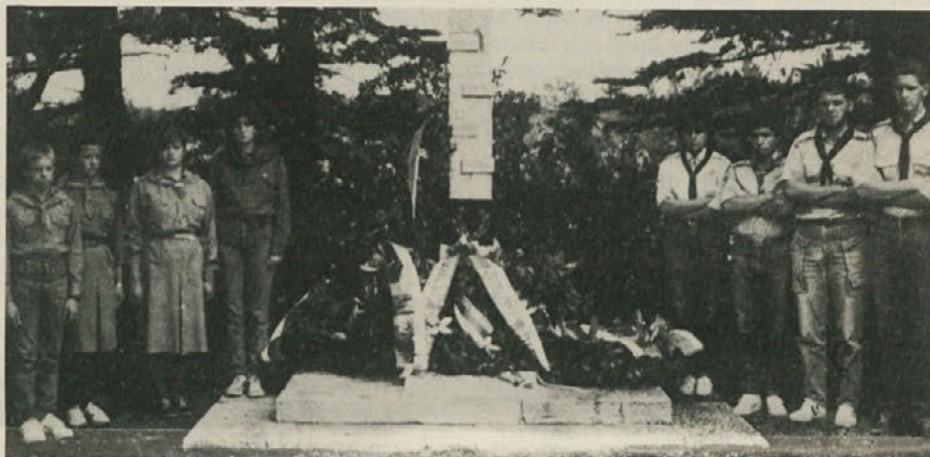
Jesen nam prinaša novosti tudi kar zadeva zaščito naše manjšine. Minister Vizzini obljublja predstavitev vladnega osnutka. Čas je pravzaprav dozorel, saj so se julija končale avdicije. Ni še povsem jasno, ali bodo senatorji zaslišali še prefekte in šolske skrbnike, toda gotovo je, da se je končal sprevod tistih, ki so hoteli povedati svoje mnenje o zakonu pred pristojno senatno komisijo. Zadnji so si izgovorili besedo demokristjani, ki jih je najbrž vrglo iz tira spoznanje, da so se družbeno angažirane sile, izobraženci in demokrati izrekli za zaščito manjšine, proti pa so nastopili samo «fantomi» nečastne črne preteklosti. Na vrat na nos je KD mobilizirala svoja župana v Trstu in Gorici, da bi ohranila «italijanski značaj» obeh mest, kjer živi večina Slovencev. Richetti in Scarano sta namreč zagovarjala diferenciranost obeh mest, češ da ne sprejemata dvojezičnosti, predvsem v javnosti ne. Kaj poreko o tem slovenski zavezniki teh dveh demokrščanskih županov? To ni več naša stvar.

Zavezništva so pač taka, da pri nas dodajajo sredinskim silam še desničar-

ski in šovinistični privesek LpT. Sedaj ji utirajo pot v deželno vlado. Najbolj tragično pa je, da ji vrata odpirajo socialisti (zraven nekateri ponujajo še Nabrežino), deželni voditelji SSK pa Listarjem rade volje prepuščajo korak skozi vrata, čeprav so jim za sedaj še zaprta. PSI se redi s pritepenici iz socialdemokratskih vrst, na Tržaškem pa snubi listarje. Kam privede tako novačenje, ne vemo. Svečana objava publikacije s spornim Craxijevim govorom na trgu Unità ob 30-letnici vrnitve Italije ne kaže v pravo smer.

V teh pogojih se nam torej pričinja jesen, ki bo najbrž vroča. Za delavce in za nas, Slovence, v boju za globalno zaščito. Še potrebujemo enotnosti, na politični, manifestativni in vsebinski ravni. Kajti še so na delu sile, ki bi nas rade ošibile in ustrašile, ali pa prisilile v nepotrebno barantanje. Mi pa moramo vztrajati, ker se zavedamo zgodovinskih odgovornosti. Mnogi so zaskrbljeni za usodo slovenskega naroda, pa se žal ne zavedajo, da se bitka za obstoj pričinja tu pri nas, na skrajnih frontah slovenstva.

Spomin na naše prve žrtve

Na bazovski gmajni smo tudi letos počastili spomin na prve žrtve našega protifašističnega upora: Miloša, Bidovca, Valenčiča in Marušiča. pred spomenikom na strelišču smo prisluhnili besedam tovarišev Dušana Kalca in evropskega poslanca Giorgia Rossettija (KPI), za SSK pa je spregovoril Aleksander Mužina.

Kalc je govoril o aktualnem trenutku naše manjšine, Rossetti pa o širšem pomenu narodnostnega boja na naši celini.

Letošnja svečanost je bila skromna, morda celo preskromna za sedanje razmere. Posebno še, če pomislimo, da so se dober kilometer vstran zbirali bivši nemški kolaboracionisti «guardie civiche» in dvigali zastavo nad kraško jamo.

Organizatorji svečanosti pa bi morali tudi jasneje določiti kriterije izbire in predstavljanja govornikov, saj je nesmisel, da s svojim imenom nastopa v Bazovici samo stranka, ki se je prav zadnja pridružila tej naši skupni pobudi, medtem ko smo neko drugo nepričakovano izgubili po poti.

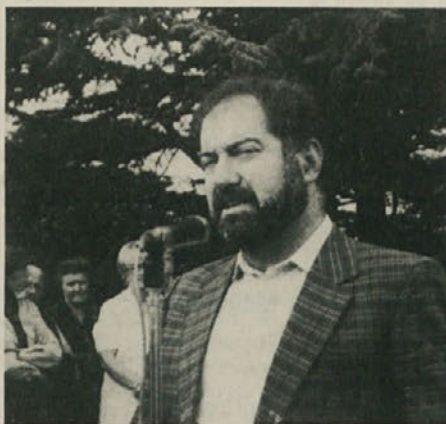

Foto M. Magajna

Tovariša Dušan Kalc in Giorgio Rossetti, evropski poslanec KPI, med govorom ob počastitvi 55-letnice junaške smrti naših prvih upornikov v Bazovici.